

БАТЛЕЙКА

ЯЎГЕН ПЕТРАШЭВІЧ

Ермашовы прыгоды

Дзейныя асобы

Ер маш — гаспадар.
Ер машы ха — яго жонка.
Цесць.
Цешча.
Дзеці.
Святар.
Д'ябал.
Жандар.

Гучыць уверцюра «Світанак». На сцэне — сялянская хатка, студня з жураўлём. На плоце — гліняныя збанкі і іншае прыладдзе. Выходзіць Ер маш.

Ер маш

— А надвор'е,
Нібы чуд.

(Пазяхае, пацягваецца.)

Дачакаліся свята,
Дзякуй Богу!
Буду збірацца ў дарогу.

Сонца!

Ты шлеш промні ва ўсе канцы
свету.

Са сваіх незлічоных промняў
Пашлі мне хоць адзін,

Іцак — карчмар.

Сара — яго жонка.

Завадзіла — местачковы
разбойнік.

Пяць братцаў.

Цыганы — музыкі. Скрыпка,
гармонік, барабан.

Цыганкі.

Вядучы.

Каб я на імгненне
Быў падобны да цябе.

Вядучы

Выкаціў воз старэнькі,
Запрагаць стаў памаленьку.

Папляскаў кабылку Сіўку
Па спіне і па загрыўку.

А яна чуе дарожку,
Дзяўбе спрытна правай ножкай.

З-пад капыта ляціць зямля...
Тут і збеглася радня.

Выходзяць жонка, цешча, цесць,
дзеці. Жонка падае Ермашу пасцілку ў зрэбнай торбачцы-вышыванцы.

І ніхто з іх не маўчыць.
Як мацней галосіць...

Хто каго перакрычыць:
Падарункаў просяць.

Д з е ц і

Ермаш!
Дзецям накупі цукерак.

Ж о н к а

Жонцы — боцікі, куфэрак.

Ц е с ц ь

Цешчы — крамную кашульку.

Ц е ш ч а

Цесцю — тытуню і люльку.

Р а д н я

Шчаслівай дарогі!

Чуецца цокат капштоў.

В я д у ч ы

Як сабраўся наш Ермаш
На кірмаш.
А ў дзядзькі Ермаша
За душою ні граша.
Кабылку сцебануў сівеньку.

Е р м а ш

Но!

В я д у ч ы

І едзе памаленьку.

Е р м а ш

Цішэй едзеш, далей будзеш.

В я д у ч ы

Сам сабе бармоча.
Аб'язджае калдобіны,
Мыляе ўзбочыны.

Е р м а ш

Каб пазычыў мне хто грошай
Для мяне, няўмельца,
Узяў бы Сівачцы харошай
Абнавіў сядзельца.

Думкі, як пчаліны рой,
У галаве раяцца.
Як знайсці ў душы спакой:
Жыццё вам — не цацка.

Е р м а ш

(спявае)

Як запрог кабылку Сіўку,
Еду ў мястэчка.
Я куплю табе абноўку —
Новую вуздэчку.

(Разважае.)

Ці кошт як у мінулым леце?
І што дзеецца на свеце?
Глянуць на людзей,
Сябе паказаць як-небудзь.
Падзівіцца, як чужыя дзеці
Цукеркі ядуць.

Каб меў грошай
Хоць бы крышку,
Вось купіў бы сабе кніжку.
Ці знайду я там адразу
На пытанні ўсе адказы?

Пэўным разам, Божым часам
І марыць не лішак.
Узяў бы кракаўскай каўбаскі,
Гарэлкі кілішак.

На душы так хмельна стала,
А каб раптам стаў царом?
Еў бы, пэўна, сала з салам,
Спаў на сене царскім сном.

В я д у ч ы

Як ачнуўся Ермаш
Ад дрымоты-спячкі,

Дык прыехаў на кірмаш
У сваё мястэчка.

Мястэчка: чуецца царкоўны звон, на кірмашы
шмат народу. Карчма.

Узяў распрог кабылку — Сіўку,
Тут не спі у шапку.
Папляскаў ёй па загрыўку,
Даў сена ахапку.

На кірмашы ўсяго многа,
Як у казцы з таго рога.
Прыціх Ермаш, збоку сочыць,
Як цукеркі людзі смочуць.

Мужыкі ўсім на дзіва
П'юць віно, гарэлку, піва.
Мучыла і яго, бедалагу,
Беларуская хвароба — смага.

Раптам ён без цырымоніі
Пра значку тут успомніў.
У той дзень, як быў аванс,
Грошыкі клаў пад абцас.

Падышоў ён да гандэлка,
Тут чарга была нявелька.

Е р м а ш

Заказаў два кубкі піва,
Піва смачнае надзіва.
І адчуў сябе па-людску...
Даспадобы піва лідскае.

А як вышпў кубак трэці —
І праблему запрыкмеціў.
Завярнуў за вугалок,
Зірк —
Згубіў хтось кашалёк.
Як адкрыў, вачам не верыў:
Убачыў грошай да халеры —
Злотых, талераў, даляраў.

В я д у ч ы

Цешыўся Ермаш без меры,
Дзецям накупіў цукерак.

Жонцы боцікі, куфэрак.
Цешчы — модную кашульку,
Цесцо — тытуню і люльку.
Спатрэбіўся і бычок,
І гарэлачкі кручок.

І тут вырашыў Ермаш —
Паспавядацца, прыняць прычасце
І заадно ахвяру скласці.

Вось прыйшоў у царкву Ермаш,
Іконам кланяецца,
Хрысціцца наразмаш.
Кадзіла пах...
Палаюць свечы,
Стары святар чытае рэчы.
Ідзе малебен урачыста,
Хор славіць Госпада —
І на душы так хораша і чыста.

Раптам запрыкмеціў ён выяву
(А можа, так здалася),
Як назірае зверху д'ябал
І на казлінай шкуры

Запісвае,
Хто мае ненабожны від пануры.
Хто круціцца ці парушае цішу —
Сюд-туд запіша.

Так усю казліную спісаў ён шкуру,
Расцягваць стаў яе зубамі здуру,
Каб грэшнага калейнага ўпісаць.

І назірае Ермаш гэту сцэнку,
Шкура сарвалася з зубоў —
Нячысік трэснуўся патыліцай
аб сценку.

Е р м а ш

Ха, ха, ха!

В я д у ч ы

Тут Ермаш на ўсю царкву зарагатаў,
А той на тым адцягнутым краі
шкуры
Яго і запісаў.

Пагана на душы так сталася яму,
Сказаць не лішне...
«Пайду, — падумаў ён, — у карчму
Кульнуць адзін, другі кілішак».
Прыйшла думка ў галоўку:
Пара замачыць абноўку.

Е р м а ш

Эх!
Пайду, гульну
Да Іцака ў карчму.

Карчма. За сталамі вышпівохі, п я ц ь б р а т-
ц а ў, ц ы г а н ы-м у з ы к і, дзеўкі непрыстой-
ныя, шынкар Іц а к з С а р а й. Стаіць гоман.

В я д у ч ы

У карчме музыкі граюць,
Людзі неўпапад спяваюць.
Толькі дружна цыганы
Усе галосцяць: «Нэ-нэ-нэ!»

Цыганы спяваюць «Ой, нэ-нэ-нэ». Аркестр па-
дыгрывае.

У карчомцы смочуць люлькі,
Дым стаіць тут карамыслам.
П'юць гарэлку — манапольку
Аж з прысвістам.
У кутку музыкі граюць,
На Ермаша не зважаюць.
Да музыкаў Ермаш крочыць,
Скрыпачу ўручае грошы.

Е р м а ш

Музыканты!
Тутэйшую грайце,
Або грошы аддайце.

Музыкі граюць «Вальчык Пагулянскі». Ермаш
запрашае да танца дзяўчыну. Танцююць.

В я д у ч ы

Скрыпач выцілінгвае
У п'яным стане:

«Чым бу-дзеш пла-ціць,
Чым бу-дзеш пла-ціць?»
«Ка-жу-ха-мі,
Ка-жу-ха-мі!» —
Чуецца ў барабане.
У тым тлуме за сталамі
Мужыкі сядзяць з панамі.
Барадатых тут і лысых
П'янчукоў аж цэла пройма,
Як і дзевак непрыстойных.

Іцак крычыць на ўсё горла:
«Музыканты, грайце “Шэрлэ”*!»

Музыканты граюць «Шэрлэ». Іцак з Сарай тан-
цююць.

Не паспеў Ермаш перахрысціцца,
Як падбег шынкар Іцак.

І ц а к

Шалом вам!
І добры вечар!
Рады з вамі гэтай стрэчы.
Ты адкуль, з якога краю,
А імя якое маеш?

Е р м а ш

Ермаш я,
Што з Навасёлак.

І ц а к

Рад пазнацца.

Е р м а ш

Вось зайшоў падсілкавацца.

І ц а к

Спадар Ермаш,
Калі ласка,
Прашу тут уладкавацца.

* «Шэрлэ» ў перакладзе з яўрэйскай
мовы азначае «нажніцы».

Сара!
Прынясі гарэлку і закуску зараз!
Ці ты чуеш, мая Сара?

В я д у ч ы

Сара нясе на паўміску
Пітво, добрую закуску.
Ермаш дзівіцца ўжо зблізку,
Як тырчаць у Сары цыцкі.

І ц а к

Сара!
Заспяваем ва ўнісон,
Як жыў стары Абрахамсон.

І ц а к і С а р а
(спяваюць)

Стары Абрахамсон
Меў сем сыночкаў,
Меў сем сыночкаў
Стары Абрахамсон.
За стол паселі
І ўсё паелі,
І ўсе спявалі сабе так.

Паўтараюць усё спачатку некалькі разоў. Заах-
вочваюць публіку, пляскаюць у ладкі.

В я д у ч ы

Ермаш зноў кульнуў кілішак,
Іцак голас тут прыцішыў.

І ц а к

Што прадаў
І што купіў, пытаю.
І які прыбытак маеш?

В я д у ч ы

Кульнуў Ермаш зноў кілішак...
І язык з-пад кантролю выйшаў.

Е р м а ш

Іцак!
Ці ты мне паверыш?
Як знайшоў я кашалёк,
Цешыўся без меры...
Дзецям накупіў цукерак,
Жонцы — боцікі, куфэрак.
Цешчы — модную кашульку,
Цесцо — тыгуню і люльку.
Прыглянуўся мне бычок
І гарэлачкі кручок.

В я д у ч ы

Тут жандар заходзіць лысы.
Шабляю сталёвай бліснуў.
Галіфэ, у бляску боты,
І прысаджваецца збоку.

Ермаш анямеў парадкам,
Аж душа палезла ў пяткі.

Е р м а ш
(сам сабе спалохана)

Няўжо жандар за мною сочыць,
Што знайшоў кашэль і грошы?

Ж а н д а р

Powiedź mi, panie Jarmaszu,
Pe lat od rodu masz ty?

Е р м а ш

Я радзіўся на Пятра.

Ж а н д а р

Na Piotra urodziłem się i ja!

Е р м а ш

Значыць, мы равеснікі.
Дык кульнём па чарачцы,
Заспяваем песеньку.

(Спявае.)

Ой, арол, ты арол,
Ты лягаеш высока.
Ты лягаеш высока
І бываеш далёка.

Ці бываў ты, арол,
На маёй старане?
На маёй старане
Што гавораць пра мяне?

Люба жоначка
Красой славіцца.
Людзі кажуць з раніцы:
– Горкі п'яніца.

Дык кульнём па чарачцы
І закусім скварачкай.

Ж а н д а р
(спявае)

Potym, Kašku, potym
Wyszyjemy złotem.
Żeby ojciec z matką
Nie wiedzieli o tym.
Geśi za wodą, kaczki za wodą,
Uciekaj, dziewczyno, bo cię powiodą!
Ja ci buzi dam, ty mi buzi dasz,
Ja cię nie wydam, ty mnie nie wydasz!

В я д у ч ы

Раптам
На сярэбраным падносе
Цыганы чарку падносяць.

Ц ы г а н ы

Вось табе на аглаблёву,
Весяліць цябе гатовы.

(Спяваюць.)

Каму чарку піць
І здаровым быць.
А нашаму Ермашу
Сто гадоў пражыць.

Пі да дна,
Пі да дна!
Ты, Ермашка, закусі,
Ручку нам пазалаці.

В я д у ч ы

Тут Ермаш з вясёлым тварам
На паднос кладзе даляры.

Ц ы г а н ы Ермашу спяваюць і прытан-
цоўваюць.

Ц ы г а н ы

Дзядзьку Ермашу паклон,
Ой, нэ-нэ,
Нэ-нэ-нэ!
Каб пражыў ты многа дзён.
Ой, нэ-нэ,
Нэ-нэ-нэ!

З а в а д з і л а

Музыкі!
За кошт Ермаша
Граі «Драбніцу»!

П я ц ь б р а т ц а ў спяваюць, музыкі пады-
грываюць.

П я ц ь б р а т ц а ў

Дробна драбніца,
Дробна драбніца,
Дробны дождж ідзе.
Як зноў сышлася бедна галота,
Гарэліцу п'е.

Прыйшоў у карчомку
Дзядзька багаты,
Насміхаецца:
– Ой, за што, за што бедна галота
Напіваецца?

Адзін за рукі,
Другі за ногі,
Трэці моцна б'е:

— Ой, не хадзі ты, дзядзька багаты,
Дзе галота п'е.

В я д у ч ы

Ермаш кульнуў яшчэ чарку
І сказаў скарагаворкай.

Е р м а ш

Першую гадзіну
Госць — золата.
Другую гадзіну
Госць — серабро.
А трэцюю — медзь,
Пара і шапку адзець.

Музыкі граюць туш, Ермаш іх перабівае.

Дзякуй, дзякуй
Вам, музыкі,
І дару калым вялікі,
Зайграйце, саколікі,
«Лявоніху»!

Гучыць «Лявоніха», п я ц ь б р а т ц а ў
укліньваюцца, пяюць раздольна.

П я ц ь б р а т ц а ў

Чаму ж нам не пець,
Чаму ж не гудзець,
Калі ў нашай хатачцы
Парадак ідзець.

З а в а д з і л а

Чаму, чаму...
Чаму ж і нам не даў калым?

Е р м а ш

Нахабнікам не даём.

Б р а т ц ы

А мы з гэтага жывём.
Мы табе прыпомнім!

Іцак Завадзілу штось шэпча на вуха.

З а в а д з і л а

Хлопцы, на коні!

Б р а т ц ы

На коні!

Завадзіла з братцамі пакідаюць карчму.

В я д у ч ы

Ермаш у падпітым стане
Іцку задае пытанне.

Е р м а ш

Ці ўсё аплочана?

І ц а к

Аплочана, аплочана.
Госцік дарагі,
Пажадаю шчаслівай дарогі!

В я д у ч ы

Ермаш шапку нацягнуў на вушы
І на выхад сабе рушыў.

Ермаш выйшаў,
На вуліцы стрэў марозік.
Вось яго жаданы возік.
Папляскаў кабылку Сіўку,
Пачасаў бычку загрыўку.

Сеў на возік, узяўшы лейцы,
Кабылачка ледзь пляцецца.
А бычок той на прывязцы
Бяду чуе, хай вам трасца.
Раве моцна ў ельнічку,
Зроўні як вядуць на рэзнічку.

Дастаў Ермаш з сундучка
І гарэлку п'е з кручка.
Хмель пайшла гуляць па жылах —
Мае хмель над намі сілу.

Е р м а ш
(хмельна спявае пад цоканне капытоў)

Эй, гарэліца мая,
Што ты вычаўшляеш,
Ты над намі, мужыкамі,
Лігасці не маеш.

Вось у вёсцы ў Навасёлках
Мужычок бадзяецца.
Гэта піва і гарэлка
Ў ім не спалучаюцца.

В я д у ч ы

Цок, цок, цок —
Кабылка крочыць,
У дрымоце ліпнуць вочы.
Ермаш упускае лейцы —
Стала млосна так на сэрцы.

Е р м а ш

Мац, мац —
А дзе лазіна
Паганяць кабылку Сіўку?
Раптам нехта як сцебане
І па карку, па спіне.
Тут я збіўся з панталыку:
Мо ўмяшаўся тут нячысцік
І лазінай мяне хрысціць?

Як пагнаў ускач я Сіўку,
Часцей стала біць лазінка.

Тп-ру-у!

Аглянуўся — анямеў:
То ж лазінка б'е мяне.
Ну, а як спыніўся возік
На калдобістай дарозе,
Біць лазінка перастала,
Лазу ў кола заматала.

В я д у ч ы

Ехаў Ермаш полем, лесам.
Чуе —
Песня бойка льецца.

Здаля чуецца песня. Набліжаюцца п я ц ь
б р а т ц а ў.

П я ц ь б р а т ц а ў

А нас братцаў пяць, пяць,
Будзем піць, гуляць.
А каго ў лесе стрэнем —
Будзем рабаваць!
Гэй!
Будзем рабаваць!

В я д у ч ы

Пяць малоюцаў выйшлі з лесу,
Ломяць кій —
Арэшнік трэснуў.

Е р м а ш

Што рабіць?
Уцякаць...
Дагоняць,
Яшчэ косці пераломяць.

З а в а д з і л а

Тп-ру-у!

В я д у ч ы

Адзін спыніў кабылку,
А другі схапіў за грыўку.
Дзецюкі ў адну хвілю
Мігам возік абкружылі.

Завадзіла на від строгі,
Яшчэ шырэй ставіць ногі,
Спрытна дым пусціў кружочкам.

З а в а д з і л а

Вельмі рады я дружочкам,
Вельмі рады стрэчы, вер мне.

Е р м а ш

(сам сабе між іншым)

Ці не здрадзіць памяць, не —
Бачыў я яго ў карчме.

З а в а д з і л а

Як завуць цябе?

Е р м а ш

Ермаш.

З а в а д з і л а

Куды ездзіў?

Е р м а ш

На кірмаш.

З а в а д з і л а

Што вязеш, скажы, Ермаш?

Е р м а ш

Падрабязгі, не інакш.

З а в а д з і л а

Калі кінеш за сабой,
То знойдзеш перад сабой...

Е р м а ш

Вось вазьміце цыгарку.

В я д у ч ы

І працягвае руку.
Завадзіла стаў больш хмуры,
Спрытна выкінуў акурак.

З а в а д з і л а

Тытунём-цыгаркай не адкупіцца!
Хлопцы, будзем весяліцца!

В я д у ч ы

Ермаш кажа:

Е р м а ш

Не губіце...

А што хочаце — бярыце.

В я д у ч ы

Тут малоіцы ўраз гатовы
Чысціць возік Ермашовы.

З а в а д з і л а

Бо ён сам сказаў нарэшце:
«Усё бярыце, а не рэжце».

В я д у ч ы

Банда бярэ накірунак,
Пачала чыніць рабунак.
Дабраліся да цукерак,
Узялі боцікі, куфэрак
І — кашульку,
Тытунь з люлькай.
Пашапталі з кандачка
І забралі ў лес бычка.

Ермаш са слязамі на вачах
Так застаўся на бабах.
Але рады ад душы,
Што цалосенькі, жывы.

Едзе Ермаш далінаю,
Паганяе галінаю,
Лаецца да слоў апошніх.

Е р м а ш

Нашто здаўся кашэль з грошмі?

В я д у ч ы

І прыспеўвае паволі
Пра сваю гаротну долю.

Е р м а ш

(спявае пад цокат капытоў)

Ой, палын мой, палыночак,
Палын горкая трава.
І гарчэй за палыночак
Болей травачкі няма.

Ой, ты доля, мая доля,
Доля горкая мая.

І гарчэй за маю долю
У цэлым свецейку няма.

Ц е с ц ь

Пабяжыце дружна, дзеці,
Паглядзець, ці Ермаш едзе?

Д з е ц і

Едзе, едзе!
Чуем нават з-за пагорка,
Як п'яе пра долю горку.

Радня сустракае.

В я д у ч ы

Вось і прыехаў.
Ермаш — у хатцы.
Сталі родныя пытацца.

Ж о н к а

Мо раскажаш нам, Ермаш,
Як ты з'ездзіў на кірмаш?
Ці прывёз нам падарункі,
Дзецям смачныя ласункі?

Р а д н я

Мы абмацалі ўвесь воз,
Ты ж нічога не прывёз!

Е р м а ш
(*апраўдваецца*)

Хлопцы ў лесе запынялі
І мяне абрабавалі.

Усё забралі, чуць не збілі.
Так шкада мне, аж да слёз,
Што прэзенты не прывёз:

Дзецям у мяху цукерак,
Жонцы — боцікі, куфэрак.
Цешчы крамную кашульку,
Цесцю тытуню і люльку.

Жаль да слёз таго бычка...
Толькі не знайшлі кручка.

У с я р а д н я

А кручок той дзе?

Е р м а ш

Ды ў мяне ў жываце!

(*З аптымізмам.*)

Дзякуй Богу, цэлы косці,
Жыць вам зычу ў весялосці!

В я д у ч ы

Ермаш папляскаў жывоцік.

Е р м а ш

Запрашаю ўсіх на скокі!

Музыка.

31.05.2013

Нарадзіўся ў 1930 г. у вёсцы Падбараны Мастоўскага раёна Гродзенскай вобласці. Настаўнік музыкі, закончыў Мінскую музычную вучэльню. З'яўляецца членам Гродзенскага клуба кампазітараў-аматараў. Аўтар скульптур для літаратурнага музея ў Гудзевічах. Узнагароджаны Дыпломам абласнога конкурсу кампазітараў-аматараў Гродзеншчыны за цыкл песень-балад на гістарычную тэматыку на вершы Я. Чачота. Выдаў зборнікі паэзіі «Пасынкі» (2012) і «Віншаванкі» (2013).